

АНТРОПОЛОГІЯ ПРАВА

Токарська А. С.,
доктор юридичних наук,
професор (Львівський державний
університет внутрішніх справ)

ПРАВО ЗАХИСТУ ЛЮДИНИ Й ГРОМАДЯНИНА ВІД ІНФОРМАЦІЙНО- ПСИХОЛОГІЧНОЇ АГРЕСІЇ ТА ВІЙНИ

Розглянуто проблеми руйнівних процесів інформаційно-психологічної агресії проти мирного населення, спрямованих на розбалансування морально-ціннісних орієнтирів. Обґрунтовано необхідність розв'язання фундаментальних проблем, що стримують відбудову ефективного правопорядку в додержанні прав і свобод людини засобами інформаційно-комунікативної сфери, зокрема правової комунікації як однієї з галузевих різновидів інформаційно-комунікативної системи.

Ключові слова: інформаційно-психологічна агресія, розбалансування морально-ціннісних орієнтирів, правопорядок, правова комунікація, криза, інформаційна війна.

Рассмотрены проблемы разрушительных процессов информационно-психологической агрессии против мирного населения, направленных на разбалансирование морально-ценностных ориентиров. Обоснована необходимость решения фундаментальных проблем, сдерживающих восстановление эффективного правопорядка в соблюдении прав и свобод человека средствами информационно-коммуникативной сферы, в частности, правовой коммуникации как одной из отраслевых разновидностей информационно-коммуникативной системы.

Ключевые слова: информационно-психологическая агрессия, разбалансировка морально-ценностных ориентиров, правопорядок, правовая коммуникация, кризис, информационная война.

Problems of destructive processes of informational-psychological aggression against civilians, aimed at deregulation of moral values, are considered in the article. The need to solve the fundamental problems that hinder the effective restoration of order in the observance of human rights by the means of informational and communication sector and, in particular, legal communication as one of the varieties of industrial informational-communication systems is described.

Keywords: *informational-psychological aggression, deregulation of moral values, the rule of law, legal communication, crisis, information war.*

Необхідність перегляду і створення принципово нової оцінки і ставлення інформаційно-комунікативної практики у державно-правовому контексті демократичного суспільства зумовлена стрімкою зміною суспільно-політичних умов. Причина – руйнівні процеси zdeформованих правових і соціальних систем геополітичних зв'язків, втрата і розбалансованість морально-ціннісних орієнтирів, які тривалий час дезорієтували і членів соціуму у пріоритетах і стандартах життєдіяльності.

Розв'язання фундаментальних проблем сучасного буття через налагодження цивілізованого, ефективного правопорядку охоплюється визначальною сферою – інформаційно-комунікативною і правовою комунікацією, як одним із її галузевих різновидів інформаційно-комунікативної системи.

Комунікація, за влучним висловом Джона Пітерса, є однією із провідних концепцій ХХ ст. Відхід від сподівання на «спілкування» як від утопії, де все розуміється правильно, серця відкриті, а висловлювання щирі, визрів ще наприкінці ХІХ століття. Криза цінностей, спричинена попереднім двадцятилітнім періодом у суспільстві, стала очевидною; традиційний юридичний раціоналізм (юридичний позитивізм та юрнатуралізм) вимагали інших способів подолання абсолютної лібералізації чи диктаторства. Очевидність неспроможності сприйняття тоталітарного способу владної дії, ворожі зазіхання як і абсолютна лібералізація взаємин започатковують перегляд філософією ваги комунікативної практики у дотриманні ідеалів прав людини, суспільства і держави, юридичної легітиматії влади для вільного обговорення моральних і політичних альтернатив автономними індивідами [7, с. 286]. Ця позиція підтверджена наявними загостреними проблемами у сучасній соціальній комунікативній площині нашої держави. Д. Пітерс утвердив висновок: через невдалу комунікацію умотивовується сама ідея комунікації [8, с. 15]. Отже, за нинішніх умов вона актуалізується як ніколи.

До певної міри наслідково-авторитарний зміст інформаційно-комунікативної діяльності у формі адміністрування наклав свій відбиток на регламентацію норм права, взаємин з іншими державами. Стереотип наявності інших зарубіжних ЗМІ і ЗМК був настільки толерованим, що навіть у новій незалежній державі вони не заперечувалися, в цьому не

вбачалися якісь ворожі стратегії функціонування ЗМІ і ЗМК. Натомість сучасний період суспільного буття непомітно детермінував ознаки жорсткої інформаційної війни, яка набуває в суспільстві щоразу більш згубних наслідків. Із урахуванням нових ускладнених суспільно-політичних умов, де лише діалог починає прокладати шлях до перетворень, постає завдання правників – оцінити масштаби інформаційного терору та накреслити шляхи стабілізації геополітичних відносин, що формувалися б через встановлення балансу геополітичних інтересів держав саме на основі взаємодії у плюралістичних інформаційно-комунікативних відносинах. Це потребує стрімких інновацій і неодмінного перегляду юридичної кваліфікації ворожих дій іншої держави в інформаційно-комунікативній сфері у міжнародних та національних правових нормах.

Значне зростання інформаційно-комунікативних потоків ХХІ ст. вплинуло на інтенсивність і якість взаємозв'язків між усіма комунікантами, суттєво ускладнило функціонування системних зв'язків як у середині держави, так і поза нею. Звиклою рисою сучасності став різноканальний зв'язок, зумовлений поширенням різних засобів. Уся інформаційна наповненість багатонасиченого комунікативного зв'язку вражає плюралізмом думок, своєю доступністю для величезної кількості споживачів. З одного боку, це є ознакою демократизації суспільних процесів, вільного одержання і поширення різної за своїм спрямуванням інформації, а з іншого, – це спричинило зміну характерних ознак мас-медійної комунікації, яка за своїм впливом виявляє такого рівня небезпеку, що прирівнюється до силового нападу, завдання моральних-фізичних втрат від згубного інформаційно-психологічного впливу.

Інформаційне протистояння в умовах економічної та політичної боротьби проти демократичних процесів у державі нарощує новітні засоби і методи агресивної комунікації. До них належать механізми ведення інформаційно-психологічної війни, яка в нинішніх умовах протистояння в сучасному суспільстві становить набагато вищий рівень соціальної небезпеки, ніж подекуди збройні напади. Інформаційно-психологічна війна – це затяжний, тривалий процес впливу на підсвідомий і свідомий рівень комунікативного мислення особи, людини і громадянина, який має таку довготривалу збережену дію на людську психіку, що генетичний код ще довго не позбудеться її. Ця дія може мати реалізовані наслідки для комунікатора, і негативні – для тих, кому вона адресована.

Мета інформаційно-комунікативних нападів (через мас-медійні канали) – забезпечити досягнення своїх злочинних

інтересів в обґрунтуванні і досягненні ворожих цілей щодо національно-політичних перетворень в інших державах світу.

До основних способів досягнення ворожої інформаційно-комунікативної мети – підпорядкування своїх недругів під ворожі наміри належать: приховане «управління» діяльністю органів влади держави-конкурента; заволодіння його мас-медійним ресурсом; руйнування духовних основ держави; інформаційно-психологічна агресія і «підігрівання» її в окремих малосвідомих представників країни-суперника; нав'язування всіма засобами і каналами страху, невпевненості і паніки; відверта інформаційно-комунікативна війна.

Спрямованість таких способів досягнення ворожої мети за допомогою різних технологій інформаційного терору переслідують далекоглядну глобалізовану стратегію використання Слова як інструменту для «одержання керованої біомаси» [1]. Автор незаперечно підтверджує справедливу істину – «само Слово засобами технічного прогресу перетворене в небезпечну агресивну силу, скеровану на змінювану людську свідомість, що примусово впливає як на окремі особистості, так і на націю в цілому [1, с. 3]. Доведеним японськими та іншими вченими фактом є те, що втручання Словом у людську психіку за будь-яких умов залишає відбиток у її генетиці. Російський дослідник, молекулярний біолог П. Горяєв довів, що Слово являє собою квантове поле, впливає на всі живі організми: позитивне – творить у ДНК позитивні зміни, а негативне Слово, думка – руйнує, «спотворює генетику живого організму» [1, с. 4–5].

Наукова систематизація принципів інформаційного протиборства вибудована російськими дослідниками. Її зміст ілюструє комунікативну небезпеку засадничих елементів:

- 1) це інформаційна асиметрія;
- 2) інформаційне домінування;
- 3) прихованість, латентність процесів інформаційно-психологічної боротьби;
- 4) несподіваність нападу на суперника;
- 5) нічим не обмежене масоване використання всіх наявних сил і засобів інформаційно-психологічного нападу («війна без правил»), у т. ч. засобів психологічного впливу, які являють особливу небезпеку, дія котрих не зчезає навіть із припиненням агресії [2, с. 31].

Ці виразні ознаки принципів інформаційного протиборства та інші, не названі, спричинені перш за все відсутністю чітких юридично закріплених в міжнародних і національних правових нормах визначень інформаційно-комунікативної та

інформаційно-психологічної війни з метою розв'язання військової агресії і нанесення збитків національним інтересам суперника.

Потужним щодо агресивного впливу є комунікативне зміщення образів нейролінгвістичного програмування свідомості телеглядачів, як і спотворення комунікативного мислення всіх реципієнтів інформації, що відбувається через інформацію. Цей спосіб інформаційної війни поширений як «пряма і нахабна брехня». Психоманіпулятори мас-медійної комунікації застосовують прийом «передозування інформації» з метою спотворення свідомості супротивника. Ефективною маніпуляцією є одержання «теленагітання катастрофізму». «Опрацювання» побутової свідомості скероване на руйнацію державної безпеки кількома способами: розрушити єдність нації, національну економіку, блокувати зовнішні зв'язки, послабити обороноздатність країни, замаскувати антинаціональні економічні і політичні злочини, знищити національну пам'ять і т. ін.

Дослідниця Т. Миронова, вивчаючи технології інформаційного терору, справедливо ставить в один ряд небезпеку впливу подібних технологій (у т. ч. спеціальних методик щодо руйнівної сили впливу на свідомість) із страшними наслідками бомбардувань і будь-яких руйнувань. Автор аргументує це тим, що інформаційна зброя вражає не лише настійку психіку, а позначається і на спадковості. Відтак пропозиція дослідниці полягає у тому, щоб інформаційно-психологічну потужну зброю кваліфікувати як таку, що займає ключове місце в ряді зброї масового ураження. Аргумент: треба розуміти Слово, його силу як зброю, як технологію інформаційного терору, а також масштаби вражаючої дії, інформаційної зброї з метою «руйнування» свідомості мас, нанесення довготривалої шкоди національним інтересам держави-конкурента з метою її дестабілізації і підпорядкування її ідеології та системи цінностей своєму впливу. Поступовий комунікативно-інформаційний тиск паралізує правові і моральні пріоритети або підриває довіру населення до них, що в підсумку завдає шкоди гуманітарного, матеріального та іншого змісту.

Ознакою інформаційно-психологічної війни є виправдально-дезінформаційна діяльність мас-медіа у межах своєї держави способом системної і систематичної трансляції спотвореної інформації для нав'язування поставленої конкретної мети, для виявлення підтримки своїм населенням і забезпечення концентрованого зосередження сил на безперешкодну реалізацію інформаційно-комунікативного нападу на суперника.

Психологічна безпека трактується як «свобода від будь-яких форм протиправних дій на психіку людини за допомогою

спеціальних методів (способів) спотворення процесів рефлексії об'єктивної реальності, що дає можливість ігнорувати або пригнічувати волю потерпілого, модифікуючи його поведінку на потрібну винному форму, яка не відповідає, таким чином, дійсним інтересам і потребам потерпілого. Психічне здоров'я населення, відтак, має визначальне значення для нормального функціонування громадянського суспільства, захисту його усіма доступними правовими, соціальними, медичними заходами і засобами і є одним із пріоритетних завдань забезпечення національної безпеки держави» [9, с. 29–34].

Європейська демократія не може не розпочати пошук оптимальних комунікативних стратегій у правовій системі, запровадження законодавчих змін, у яких, як вже зазначено, не втрачений ще і соціально-комунікативний аспект права.

Проблема безпеки комунікації набуває ваги як складова державної ваги – національної, юридичної безпеки, в основі яких – одне із ключових питань – правові норми інформаційно-комунікативної діяльності. До цього часу не вивченим є інвективний характер мови як у юридичній, так і в лінгвістичній площині. Неправда та вербальна агресія як злочинна діяльність досі не одержали належних філософсько-правових оцінок. Відсутні чітко встановлені ознаки узуального використання злочинної комунікації та юридичної відповідальності за її наслідки.

Відсутність міжнародних і національних правових норм не дозволяє у мирний час (при відсутності офіційного оголошення війни) юридично кваліфікувати ворожі дії іноземної держави в інформаційно-психологічній (і комунікативно-правовій – *A.T.*) сфері, що супроводжується нанесенням збитків інформаційної, психологічної чи іншої безпеки, а також як акції агресії. Потрібні однозначні юридичні критерії оцінки матеріальних і моральних збитків, завданих агресивними комунікативними діями. Варто виробити правові засоби активного протистояння небезпечним та агресивним інформаційним комунікативним діям у мирний час, впливаючи на суб'єктів та стосунки між суб'єктами сучасного інформаційного суспільства, розпізнання арсеналу сил і засобів інформаційно-психологічної війни у якості основного засобу дослідження політичної мети [2, с. 33]. Підтримуючи ці ідеї російських дослідників, погоджуємося і з тим, що «інформаційно-психологічна війна є найбільш агресивним засобом досягнення державами-учасниками інформаційного протистояння – безумовного лідерства (домінування) в інформаційно-психологічній сфері» [2, с. 33].

Отже, інформаційно-комунікативна площина, яка глибоко проникає і забезпечує сферу національної державної безпеки, творить цілковито нове актуальне джерело імпульсів різних наук, а особливо для філософсько-правової науки. Актуальність інтерпретації та терміновість потреби привернути увагу до гостро назрілих проблем у державі є не лише суто теоретичною інтенцією, але й прикладною сьогоденною необхідністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Миронова Т. Л. Как из нас делают быдло (о технологии информационного террора) / Т. Л. Миронова. – М. : Изд-во «Люберецкая газета», 2000. – 48 с.
2. Информационное противоборство в условиях психологической войны // Закон и право. – 2003. – № 12. – С. 31–34.
3. Єрмоленко А. М. Комунікативна практична філософія: [підруч.] / А. М. Єрмоленко. – К.: Лібра, 1999. – 488 с.
4. Horn Dieter. Rechtsprache und Kommunikation: Grundlegung einer semantischen Kommunikationstheorie / Horn Dieter. – Duncker & Humblot. – Berlin.
5. Габермас Ю. Єдність розуму в розмаїтті його голосів / Ю. Габермас // Єрмоленко А. М. Комунікативна практична філософія: підручник / А. М. Єрмоленко. – К.: Лібра, 1999. – С. 255–287.
6. Габермас Ю. Дії, мовленнєві акти, мовленнєві інтеракції та життєвий світ / Ю. Габермас // Єрмоленко А. М. Комунікативна практична філософія: підручник. – К.: Лібра, 1999. – С. 287–324.
7. Зархіна С. Сучасні підходи до взаємодії філософської мови і філософії права / С. Зархіна // Вісник Академії правових наук України. – 2003. – № 4 (35). – С. 284–290.
8. Пітерс Дж. Д. Слова на вітрі: історія ідеї комунікації / Дж. Д. Пітерс ; [пер. з англ. А. Іщенко]. – К. : Вид. дім «КМ Академія», 2004. – 302 с.
9. Байда А. Правове забезпечення психологічної безпеки суспільства / А. Байда // Адвокат. – 2012. – № 8 (143). – С. 29–34.